

Nigeria och distributionen

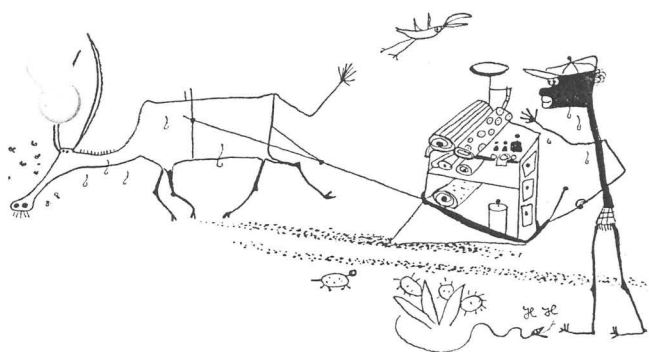
Det är beklämmande att folkräkningarna i Nigeria skall vara så otillförlitliga. Den svenska diskussionen om distributionens rationalisering blir därigenom snedvriden. Detta orsakssammanhang kanske inte förefaller alldeles solklart och det är det inte heller. Men Nigerias folkräkningar är visst inte ointressanta för den svenska distributionsdebatten.

I Nigeria utfördes 1931 en folkräkning varvid den västerländska civilisationens alla erfarenheter på områden utnyttjades. Folkräkningen visade att 84 procent av de förvärvsarbetande männen i norra Nigeria sysslade med jordbruk och fiske, 9 procent med fabriksarbete och 3 procent med handel etc. I södra Nigeria var fördelningen likartad. Det intressanta i sammanhanget är att det finns så få sysselsatta i distributionen. Man får en bild av ett självhushåll, där var och en planterar och skördar sin egen julgran.

Som P. T. Bauer och B. S. Yamcy påpekat i en artikel (*Economic Journal* dec. 1951) blir förhållandet ändå intressantare om man känner till att det längs Afrikas västkust fullständigt kryllar av köpmän av olika slag, som utövar sina skiftande distributiva aktiviteter utan hänsyn till att de enligt statistiken borde så och skörda.

Den viktigaste anledningen till att Nigerias folkräkning ger en otillfredsställande bild av yrkesfördelningen är att befolkningen inte är specialiserad. Afrikanen ägnar sig åt flera olika yrken, bl.a. — som en självklar del av det dagliga livet — åt handel. Men i folkräkningen tvingas man av tekniska skäl klassa honom efter huvudsysselsättningen eller efter den sysselsättning han själv uppger.

Vi har alltså en situation, där enligt folkräkningen faktiskt taget inte en kotte sysslar med distribution. Jag nu att det underutvecklade Nigeria industrialise-

ras. Specialiseringen slår igenom, maskiner börjar användas, fabriker byggs och näringslivet får en struktur som mera liknar västerlandets. Sedan företas en ny folkräkning och det visar sig mycket riktigt att Nigeria, som tidigare i princip alldeles saknat köpmän, nu plötsligt blivit begåvat med en hel uppsättning distributionsfolk, från korpulenta grosshandlare till spinkiga bodbiträden.

På kritiklöst håll dras sedan de vanliga slutsatserna: distributionen har kommit att ta i anspråk en allt större del av resurserna; andelen yrkesverksamma i distributionen har stigit; distributionskostnaderna tar en allt större del av varans pris osv. Detta ger anledning till bekymrade miner.

Det är dock tydligt att man med stöd av de två folkräkningarna i Nigeria inte utan vidare kan påstå t.ex. att antalet sysselsatta i distributionen ökat, vare sig absolut eller relativt. Ett sådant påstående är missvisande; i varje fall får man akta sig för att i den slutsatsen lägga in bibetydelsen att distributionen som funktion i någon mening skulle ha blivit »dyrare». Som Bauer och Yamcy framhåller kan man förmodligen med lika stor rätt hävda att den distributiva funktionen blivit billigare att utföra i förhållande till de totala resurserna allt eftersom ekonomin utvecklats och kapitalförsörjningen förbättrats. Men det väsentliga är att man är medveten om risken för felslut vid dylika jämförelser.

Förhållandena i Sverige är naturligtvis inte så extrema som i Nigeria men ändå uppträder precis samma problem. En folkräkning mäter hur många som sysselsätts i en viss näringsgren vid en viss tidpunkt, dvs. med den struktur näringslivet då har. Att näringslivets struktur — och då först och främst graden av specialisering — förändras också i Sverige kan ge upphov till många vanknäckningar av materialet. Som Erik Höök påpekat (*»Befolkningsutveckling och arbetskraftförsörjning»*, Industriens Utredningsinstitut 1952) kan jämförelser mellan olika folkräkningar bli missvisande också av andra skäl: efterfrågeriktningen i samhället kan ändras, produktiviteten utvecklas olika i skilda näringar och självständiga nya produktionsfunktioner — t.ex. sammanhängande med telefonen, radion och bilen — växa fram. Förändringarna i graden av specialisering spelar dock av allt att döma den största rollen.

Det är alltså bl.a. mot bakgrunden av dylika förändringar man bör se ökningen i antalet yrkesverksamma i »distributionen». Om man bortser från dessa förändringar är risken stor att man förleds till slutsatsen att produktiviteten i distributionen skulle ha sjunkit. Det kan den i och för sig ha gjort men folkräkningarna kan inte utan vidare utnyttjas för en sådan slutsats. Enligt uppgifter i ett par svenska distributionsarbeten har antalet sysselsatta i parti- och detaljhandel ökat med nära 30 procent mellan 1931 och 1946 eller från ungefär 315 000 till 405 000. Det kan som framgått diskuteras vad dessa siffror egentligen säger. I varje fall kan det vara riskabelt att jämföra denna ökning med utvecklingen av antalet sysselsatta i någon annan näring för att sedan konstatera att andelen sysselsatta i distribution ökat snabbare eller långsammare.

Det har tämligen allmänt ansetts vara en stor och vacker sanning att när levnadsstandarden stiger kommer en allt större del av befolkningen att sysselsättas i s.k. tertiär produktion, d.v.s. huvudsakligen distribution och transport. Den australiske ekonomen Colin Clark, känd inte bara för att ha spått depression och all-

män digerdöd i västerlandet 1954 utan också för att ha skrivit ett grundläggande arbete om den ekonomiska tillväxtens problem, hör till dem som drivit denna tes med sällsynt förtjusning, både på det teoretiska och empiriska planet. Den ökade andelen sysselsatta i tertiär produktion är enligt honom och många andra både en följd av och ett tecken på högre levnadsstandard. Tesen är ju lätt att verifiera. Titta bara på t.ex. Nigeria före och efter industrialiseringen!

Clarks tankegångar har här tillspetsats på ett oanständigt sätt. Hans framställning rymmer många nyanser och reservationer som inte kommit med här. Men man kanske ändå i likhet med Bauer och Yamey vågar fråga sig om det inte är berättigat att betrakta Clarks tes med en viss skepsis. Och det kvarstående intrycket blir att vi vet så förtvivlat litet. Visserligen kanske vi med någon övertygelse kan hävda att antalet sysselsatta i »distributionen» stigit, men utan närmare precisering blir påståendet ointressant.

Professor Ulf af Trolle utsattes tidigare (Den ekonomiska sidan 1955: 4) för en mild kritik, därför att han är obenägen att diskutera distributionens rationalisering i stort och därför att han i sitt rationaliseringsarbete koncentrerar sig på enstaka företag. Efter att ha fundit lite mer kring dessa frågor är det inte utan att man förstår honom. Det finns all anledning att vara försiktig när man diskuterar distributionen och dess problem.

Lekmannen och inflationen

Vår lekmanen, även det civiliserade exemplaret, invecklar sig i ekonomiska sammanhang tycks han ofta utgå från att han inte kan öppna munnen utan att stjälpas ur sig katarakter av dravel. För att förekomma berättigad och högdragen kritik från välinitierat håll påpekar han stillsamt att här kommer funderingar från en människa som i princip är imbecill.

Så gör i varje fall den livskraftige och skarpsinnige Gunnar Biörck, docent i medicin, som i en artikel i tidningen Arbetet tagit upp några viktiga ekonomiska problem som han ställer nyfikna, blyga frågor kring. För att hitta en motsvarighet till Biörcks ödmjukhet, antingen den nu är uppriktig eller inte, måste man faktiskt gå utanför lekmännens krets och då närmast till den bemärkte nationalekonomen Sir Dennis Robertson, som av hävd inleder sina skrifter med förklaringen att han haft

djärvheten sammanställa ett antal plattheter till eventuellt nytta och glädje »för andra dumbommar».

Biörck frågar, som »representant för folkdjupen», om den fulla sysselsättningens samhälle verkligen måste se ut som det gör, om vi ständigt måste röra oss på gränsen till inflation, om vi alltid skall behöva lyssna till klagovisor från åtstramande finansministrar. Han konstaterar att spänningen mellan tillgång och efterfrågan skapar inflationstendenser, men han är inte särskilt för-

tjust i det gängse receptet mot inflation som ju innebär att man försöker minska efterfrågan. Biörck har en bättre idé: låt oss öka tillgången i stället! Staten bör föra en positiv, allmänt uppmuntrande politik à la mera-bruki-baljan-boys. Det saknas i hög grad glättig sång och strängospel i den ekonomiska politiken.

Den som eventuellt har lust att representera det välinitierade hållet kan naturligtvis invända att tillgången på varor och tjänster ju faktiskt stiger med flera procent om året men att efterfrågan också ökar. När ett behov är tillfredsställt gör sig genast andra påmint. Följden blir att efterfrågan ofta har en tendens att vara större än tillgången.

Chefredaktören i Arbetet, Gösta Netzén, har läst nationalekonomi och han fyrar mycket riktigt av det svaret mot Biörck. Därmed fullföljer han en gammal känd linje — »vi rör oss under knapphetens kalla stjärna» som en nationalekonom sade när han kände behov av att uttrycka sig så att få ögon skulle lämnas torra. Men frågan är om Biörck därigenom fått det svar han är värd. Biörck är nämligen inte alls så bakom flötet som han vill få oss att tro. Tvärtom är han antagligen väl medveten om att produktionen ökar; vad han vill ha fram är att den kanske kan fås att stiga ännu mer med en annan ekonomisk politik. Han kanske också tror att produktionsökningen i och för sig skulle förbättra den ekonomiska stabiliteten.

Vad Biörck har i tankarna — även om han inte direkt säger så — är förmodligen risken att man genom att begränsa efterfrågan också begränsar tillgången. Det innebär att han lägger en dynamisk syn på problemet, vilket är något mycket fint — även i de fall när det sker omedvetet och från tänkaren ifråga närmast utlöser reaktionen »putz tausend, hab' ich das alles getan!». Tankegången kan belysas med ett exempel från bilismen. Det är tänkbart att man genom att hämma efterfrågan på bilar också minskar den totala produktionen av varor och tjänster. Det är ju nämligen mycket möjligt att en stor del av bilköparna finansierar både anskaffning och driftskostnader med extraarbete, som tydligen bidrar till att öka tillgången av varor och tjänster. Detta betyder att bilarna så att säga »finansierar sig själva»; bilarna tar inte en viss del av den redan existerande produktionskakan i anspråk utan de ökar den i stället. Det finns alltså en möjlighet att efterfrågan här skapar ny tillgång och följderna är att bilköpen kanske inte är inflationsdrivande i så hög grad som man kunde tro.

Det är möjligt att det ligger något i denna vackra tankegång, åtminstone så pass mycket att man gärna kan hålla den i minnet när man funderar över hur den ekonomiska politiken bör utformas på längre sikt. Däremot är det inte säkert att tankegången är särskilt intressant i ett läge som präglas av akut inflationstryck. I en sådan situation kan man bli tvungen att tillgripa åtstramande åtgärder av något lämpligt slag, att föra en »negativ» politik.

Detta sammanhänger bland annat med att en ekonomisk politik, som är inriktad på att öka den totala tillgången av varor och tjänster, inte med nödvändighet är inflationsbekämpande. Om tillgången ökar stiger kanske samtidigt arbetstagarnas inkomster och om sparbenägenheten är oförändrad blir följderna att både efterfrågan och tillgång skruvas upp. Inflationstrycket flyttas så att säga upp på en högre nivå än tidigare. Det är alltså väsentligt på vilket sätt produktionsökningen kommer till stånd.